

Covenant & Conversation

FAMILY
EDITION

Jonathan Sacks
THE RABBI SACKS LEGACY

HUKAT • תּוֹרָה

RABİ LORD JONATHAN SACKS'IN (ל"ט) YAZI VE ÖĞRETİLERİNDEN

Covenant & Conversation yazılarına sağladıkları ve Harry (Chaim) Schimmel'in anısına adanan cömert sponsorlukları için Schimmel Ailesi'ne teşekkürlerimizle.
"R. Chaim Schimmel'in Tora'sını, onunla ilk karşılaşım zamandan beri severim. Sadece yüzeysel gerçekle değil, altta yatan daha derin gerçeğe olan bağlılığıyla da ilgilenmeye gayret eder. 60 yıldır kendisine eşlik eden olağanüstü eşi Anna'yla birlikte, aile, cemaat ve Tora sevgisine adanmış bir yaşam inşa ettiler. Ortaya koydukları örnek yaşamla beni fazlasıyla etkilemiş müstesna bir çift." - Rabbi Sacks

Descartes'ın Yanılgısı

Özet

İnsan beyni yüksek oranda karmaşık bir organdır. Virginia Üniversitesi'nden Timothy Wilson, insan zihninin, herhangi bir anda 11 milyon bilgi parçasını özümseyebileceği hesabını yapmıştır. Bizler bunun yalnızca minik bir kesrinin bilincinde olabiliriz. Zihinsel olarak olup bitenlerin çoğu, farkındalık eşiğinin altında yatmaktadır. Bu gibi yeni keşifler, duyguların, karar verme mekanizmalarımızda ne kadar önemli olduğunu açığa çıkarmaktadır.

Antonio Damasio, mükemmel bir belleğe sahip, çok akıllı bir adamın hikâyesini anlatır. Bu adam beyninde bir hasar yaşamıştı ve bir ameliyat sonrasında, hâlâ mükemmel bir şekilde mantık yürütebiliyor olmasına rağmen, duygu hissetme kabiliyetini yitirmişti. Birden bire, artık makul tercihler yapamamaktaydı ve hayatı serbest düşüşe geçmişti. Düzensiz bir yaşam sürüyordu ve tüm birikimlerini çarçur etmişti. Eşinden boşanmış, sonra tekrar evlenmiş, ama çabucak tekrar boşanmıştı. Benzeri bir hasardan muzdarip olan başka bir adamsa, karar vermeyi tamamen olanaksız buluyordu. Kendisine iki seçenek sunulduğu zaman bir defter çıkarıyor, her bir seçeneğin artı ve eksilerini listelemeye başlıyor, olası hava koşullarından, trafikten, potansiyel çatışmalardan ve daha birçok şeyden bahsediyordu ve bu durum kendisi için kararı bir başkası verene kadar devam ediyordu. Damasio her iki adamdan, *Descartes'ın Yanılgısı* adlı kitabından bahsetmektedir.

Tercihlerimiz, mantıktan çok, duygularımızdan etkilenmektedir. İyi tercihler yapabilmek, duygusal zekâyı gerektirir. Sorun şudur ki, duygusal yaşamımızın büyük bir bölümü bilinçli zihnin yüzeyinin altında yatmaktadır.

İşte, Yahudilikteki "hukim", yani makul bir sebep bulmakta güçlük çektiğimiz "hükümleri" anlayabilmemizin bir yolu budur. *Hukim*, farklı tohumları bir arada ekme (*kilayim*), yün ve ketenin birlikte kullanıldığı bir kumaşı giyme (*saatnez*) ve et ile sütü birlikte yeme yasakları gibi kanunlardır. *Peraşamızın* başında yer alan Kızıl İnek kanunu, *par excellence* bir *hok* olarak tarif

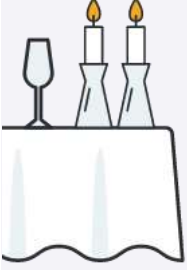
edilmektedir. Çağlar boyunca *hukim* hakkında birçok yorum yapılmıştır. Ama yakın dönem nörobilimin ışığında, bunların, prefrontal korteksi, yani rasyonel beyni pas geçerek, insan zihninde işler halde bulunan daha karanlık duygusal güdülerin bazılarını etkisiz hale getirecek içgüdüsel davranış kalıplarını yaratmak üzere tasarlanmış kanunlar olduğu önermesinde bulunabiliriz.

Örneğin, Jared Diamond'un, kitabı *Collapse*'ta [Çöküş] kayda geçirmiş olduğu üzere, tarih boyunca insanlar, yerleştikleri her yerde artlarında çevre felaketlerinden oluşan bir iz bırakmışlar, bazı hayvan ve kuş türlerini tamamen yok etmişler, ormanları mahvetmişler, aşırı tarımla toprağa zarar vermişlerdir vb. Karışık tohum ekme, et ve sütü karıştırma, yün ve keteni birleştirme ve benzeri yasaklar, doğanın bütünlüğüne yönelik içgüdüsel bir saygı duygusunu yaratma etkisine sahiptir. Bu kanunlar belli sınırları tesis ederler. Limitler koyarlar. Hayvanımıza ve bitkimize canımızın çektiği şekilde davranamayacağımızı öğretirler. Bazı şeyler yasaktır - tıpkı Eden Bahçesi'nin ortasındaki ağacın meyvesi gibi. İnsanlık tarihinin şafak vaktinde yer alan Eden hikâyesi, bütünüyle, mesajını şimdi, önceki herhangi bir nesildekinden çok daha iyi anlayabileceğimiz bir anlatım niteliğindedir: **Bir sınır duygusu olmazsa ekolojimizi yok eder ve sonunda cenneti kaybettiğimizi keşfederiz.**

İşin özü şudur: Bu, yalnızca mantık ve muhakeme ile ulaşılabilecek bir şey değildir - ve nörobilimin müthiş bir açıklıkla ortaya koyduğu nokta da budur. İbranice *hok* terimi, "hakketmek; kazımak; nakşetmek" fiilinden gelir. Tıpkı bir heykelin bir kayanın içine oyulması gibi, davranışsal bir alışkanlık da aynı şekilde bilinçaltımızın derinliğine kazınır ve içgüdüsel tepkilerimizi değiştirir. Bunun sonucu da, ölüm ve kutsiyeti birbirinin taban tabana zıttı durumlar olarak görmek üzere eğitilmiş bir kişiliktir - tıpkı et (ölüm) ve süt (yaşam) gibi.

Hukim, Yahudiliğin bizi duygusal zekâ alanında eğitme yöntemidir ve her şeyin üzerinde bizi, kutsiyeti yaşamla ve kirliliği ölümle bağdaştırmaya şartlandırır. Bunun doğruluğunun modern nörobilimle kanıtlandığını görmek gerçekten de büyüleyicidir. Kendi başına hayati öneme sahip olan rasyonel düşünce, olduğumuz gibi olmamızın

sebeplerini anlatan hikâyenin yalnızca yarısıdır. Eğer, bilinçli zihnin yüzeyinin altında, çok da uzak olmayan bir noktada pusuda bekleyen saldırganlık, şiddet ve ölüm içgüdüsünü başarılı bir şekilde zapt etmek istiyorsak, hikâyenin diğer yarısını da şekillendirmeye ve kontrol etmeye ihtiyacımız vardır.

Şabat Sofrası İçin Tartışma Soruları

1. Sizce duygu, karar verme mekanizmasında nasıl bir rol oynar?
2. Kızıl İnek ritüeli ölüm içgüdüsü meselesine nasıl hitap etmektedir?
3. Bilinçaltımızı anlamak, saldırganlık ve şiddeti kontrol altına almamıza yardımcı olabilir mi?

Kısaca Peraşa

“Hukat” sözcüğü, “hüküm” anlamına gelir ve bu haftaki *peraşa*, içerdiği Kızıl İnek kanunu vesilesiyle, tam olarak anlayamadığımız, ama yine de tam bir adanmışlıkla yerine getirdiğimiz kanun ve hükümlerden bahsetmemize olanak sağlamaktadır. Bu kanunlar arasında *kaşerut* kurallarına riayet etmek ve yün ile ketenin bir arada kullanıldığı bir kumaşı (*şaatnez*) giymemek sayılabilir.

Çölde geçirdikleri kırk yılın bitiminde Bene Yisrael, Tsin Çölü’ne varırlar. Miryam bu bölgede ölür ve halk susuz kalır. Tanrı, Moşe’ye, bir kayaya su vermesini emretmesini söyler. Ancak halkın şikâyetleriyle sinirlenen Moşe bunun yerine asasıyla kayaya vurur. Su yine de çıkar, ama Tanrı, Moşe ile Aaron’a, Vaat Edilmiş Ülke’ye giremeyeceklerini bildirir.

Aaron, Or Dağı’nda ölür ve oğlu Elazar yeni Koen Gadol olur. Bene Yisrael’in Tanrı’ya ve Moşe’ye karşı şikâyetleri devam edince zehirli yılanların saldırısına uğrarlar. Tanrı, Moşe’ye bakır bir yılan yapmasını ve onu bir direğe takmasını söyler. Bu yılanı bakanlar sağlıklarına kavuşurlar. Halk, kendilerine mucizevi bir şekilde su tedarik eden kuyu için bir övgü şarkısı söyler. Daha sonra Moşe, Erets Yisrael’e geçişlerini engellemeye çalışan Emori kralları Sihon ve Og karşısındaki savaşlarda Bene Yisrael’e liderlik eder. Bene Yisrael bu kralların Yarden’in doğu yakasındaki topraklarını ele geçirirler.

Peraşadan Simalar

Aaron: Bir Koen Gadol, sadık ve gözü pek, Levilere rehberlik etmişti ölümüne dek. Bir kutsiyet adamı - ve barış; ama Or Dağı’yı son noktası varış.

Para Aduma: Kızıl İneğim ben, bulunurum ender. Hiç boyunduruk taşımadım, kızıl kıllarla kaplıyım yer yer.

Miryam: Nehirde takip etmişim kardeşimi onu korumak için. Denizden çıktığımızda kadınlara liderlik etmişim, coşkulu ifadesiyle sevinçin. Bir kuyu vardı tüm ulusa yanı başımda. Ama susadı tüm halk bu kuyu ölümümle kurduğunda.

Hok: Bir kanun, bir hüküm, sebebi gizli; rehberlik eder inanca sezgili sezgili.

Peraşadan Pratiğe

Hukat *peraşasının* değindiği *hok* veya *huka* türü çeşitli pratik *mitsvalar*, manevi saflığı korumanın, doğal sınırlara saygı göstermenin ve gündelik yaşantımızda bir kutsiyet duygusunu güçlendirmenin önemini vurgulamaktadır. Örneğin *peraşamızda* yer alan Kızıl İnek ritüeli, ölü bir bedenle temas etmiş olan kişileri manevi açıdan arındırmak amacıyla kızıl bir ineğin küllerinin suya karıştırılarak kullanılmasını içerir ve bu da manevi saflık ve temizliğin önemini altını çizer. *Peraşamızda* yer almayan diğer *hok* türü emirler de benzer temalara sahiptir. Örneğin *kilayim* olarak bilinen, farklı tohum türlerini bir arada ekme yasağı, bizi, farklı türleri birbirine karıştırmaktan kaçınmak suretiyle doğal düzene saygı göstermeye teşvik eder. Benzer şekilde *şaatnez mitsvası* da yün ve ketenin bir arada kullanıldığı giysileri giymeyi yasaklayarak, doğal ayrımları onurlandırma ihtiyacını vurgular. Son olarak, et ve sütü karıştırmaya yasağı da yaşam (süt) ile ölüm (et) arasında bir ayrım yapmayı öngörür ve bu da bize, yaşama ve onu ayakta tutan sınırlara değer vermemiz gerektiğini hatırlatır.

Bu *mitsvaların* hepsi bize farkındalıkla yaşamayı ve doğal dünyaya saygı göstererek, gündelik yaşamlarımızda uyum ve kutsiyeti teşvik etmeyi öğretir.

Tam olarak anlamadığınız, ama hayatınıza değer kattığına inandığınız hangi kurala riayet ediyorsunuz?

Peraşayla Oyun

Haydi "*Kelime Çağırışımı*" oynayalım!

Bir lider seçin. Liderin görevi çeşitli kelimeler söylemek olacak. Onun söylediği her sözcük için herkes aklına gelen ilk sözcüğü düşünmeden bağırarak söyleyecek. Örneğin eğer lider "güneş" derse, buna "sıcak", "yaz", "güneş gözlükleri", "kumsal" veya "parlak" gibi cevaplar verilebilir. Oyun yeni sözcüklerle devam edecek ve spontaneliği teşvik etmek üzere hızlı bir tempo koruyacak. Yanlış cevap diye bir şey yok. Bu şekilde, düşüncelerinizi filtreden geçirmeden hangi sözcükleri dile getirdiğinizi göreceksiniz. Bu yolla bilinçaltınız hakkında beklediğinizden çok daha fazla gizli noktayı açığa çıkarabilirsiniz!

Peraşadan Bilmece

Soru: Bene Yisrael çölde dolaştıkları 40 yıl boyunca kaç dağa çıkmışlardır?

Cevap için aşağıya bakın.

Peraşadan Felsefe

Yaptığımız tercihleri tam olarak neden yaptığımızın olasılıkla farkında değilizdir. Rabi Sacks, düşünce süreçlerimizin ve karar verme mekanizmalarımızın büyük ölçüde bilinçaltında gerçekteğini göstermektedir. Duygular tabii ki karar verirken hayati bir rol oynar. Buna, aktif bir şekilde hissettiğimizi fark etmediğimiz duygular bile dâhildir. Araştırmalar, yüzeysel bir düzeyde duygu hissedemeyen insanların, mantıklı bir şekilde düşünebildikleri zaman bile iyi kararlar vermekte zorlandıklarını ortaya koymaktadır.

Bu fikir, Yahudilikte "hukim" olarak bilinen, mantıklı açıklamaları yokmuş gibi görünen kanunlarla ilişkilendirilebilir. Bazı hammadde türlerini veya yiyecekleri birbirine karıştırmamayı öngören bu gibi kanunlar çeşitli alışkanlıklar oluştururlar, doğaya ve yaşama saygıyı pekiştirirler ve bize itidalli olmayı öğreterek, saldırganlık gibi daha karanlık içgüdüleri dengelememizi sağlarlar. İşin püf noktası şudur: Rasyonel düşünce tek başına yeterli değildir; duygu ve içgüdülerimizi de eğitmemiz gerekir ki bu, modern nörobilim tarafından da desteklenen bir kavramdır. Bu davranışları bilinçaltımıza derinlemesine yerleştirmek suretiyle yıkıcı içgüdüleri ve duyguları daha iyi bir şekilde kontrol altına alabiliriz.

□ Bilinçaltı düşüncenizi siz nasıl eğitiyorsunuz?

Peraş a Anlatısı

Gerçek Kızıl

Bir hazine avı nda olduğunuzu farz edin. Ama altı n yerine, ondan bile ender bir şey arı yorsunuz: kaş er kı zı l inekler! İ ū te kı sa bir süre önce olan da tam olarak buydu. Yahudi halkı olarak, Yerus alayim'deki Bet Amikdaş'ı n yeniden inş ası nı ü mitle beklemekteyiz. Bunun bir gün, en kı sa zamanda olması nı umuyoruz! Ama o gün geldiği zaman ihtiyaç duyacağı mı z şeylerden biri, anlamlı bir seremonide kullanacağı mı z çok özel ve çok kı zı l inekler olacak. Sorun ş u ki, bu inekler son derece ender bulunuyor. Çünkü bu seremonide kullanı labilmesi için bir ineğin *tamamen* kı zı l olması gerekir. Bedeninde kı zı l olmayan sadece üç kı l olursa veya yan yana farklı renklerde iki kı l olursa bu inek seremoni için geçerliliğini kaybeder!

Büyük aramalar sonucunda Texas'taki bir çiftçi, bu özel ineklerden beş tane bulabildiğini duyurdu. Onları yetiştiren bu çiftçi Yahudi değildi, ama yardı mcı olmak istiyordu. "Bu ineklere neden ihtiyaç olduğunı anlamı yor olabilirim; ama antik bir geleneğin gerçeğe dönüş mesine yardı mcı olmak beni mutlu ediyor!" demişti.

Bu inekler Texas'tan uçakla Yisrael'e getirildi! Bunun nası l bir yolculuk olduğunı hayal edebiliyor musunuz? İ nekler geldiği zaman büyük bir kutlama yapı ldı . Ş imdi bu inekler seremonide kullanı labilmesine olanak verecek büyüklüğe gelene kadar çok titiz bir bakı m altı nda tutuluyor. Bugün Yisrael'de bu inekleri görmeye bile gidebilirsiniz! Ne kadar da "möö-thiş" bir hikâye, değil mi?

Peraş adan Düşünceler

Siz Ne Yapardınız?

Bir aile toplantısı sırasında, nesiller boyunca aktarılagelmiş bir geleneğe katılmanız isteniyor, ama siz bu geleneğin nereden kaynaklandığını tam olarak anlı yor değilsiniz. Yine de bu geleneği onurlandırır mıydınız?

Peraş adan Bilmece

Bu haftaki cevap

Cevap: Sadece 3! Sinay Dağı, Or Dağı (Aaron'un öldüğü yer) ve Nevo Dağı (Moşe'nin öldüğü yer). Raş i bize, halkın rahatça ilerlemesi için, "bulut sütunlarının" yol boyunca karşılarına çıkan tüm tepeleri düzleştirdiğini anlatmaktadır (Bamdbar 20:22).

David Woolf'un Torah IQ adlı çalışmasından uyarlanmıştır. Tora hakkında 1500 bilmece içeren bu çalışma Amazon'dan temin edilebilir.